

tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De mythische Michelangelo

1 maximumscore 3

drie van de volgende:

- Christus oordeelt over de levenden en de doden (centraal op afbeelding 1).
- De verdoemde mensen worden door duivels naar beneden getrokken / de hel ingetrokken (rechtsonder in beeld op afbeelding 1 / afbeelding 3).
- De gezegende mensen stijgen op naar de hemel of worden omhoog getrokken (links op afbeelding 1).
- De reeds gestorven mensen worden opgewekt om beoordeeld te worden (linksonder op afbeelding 1 / afbeelding 2).
- De engelen kondigen met bazuinen de komst van Christus aan (midden onder op afbeelding 1).

per juist antwoord

1

Opmerking

Scorepunten alleen toekennen aan gebeurtenissen die gebruikelijk zijn in voorstellingen van het Laatste oordeel.

2 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Belangrijkste boodschap: het Laatste oordeel was bedoeld om de mensen aan te sporen om te leven volgens de Christelijke leer / naar het voorbeeld van Christus / te kiezen voor het goede en niet voor het kwade en/of om mensen te waarschuwen dat hun daden in het leven gevolgen zouden hebben voor het leven in het hiernamaals.

3 maximumscore 3

drie van de volgende:

- weergave van complexe houdingen, met draaiingen in het lichaam
- weergave in verkortingen (zoals de figuren linksboven die het kruis en de doornenkroon vasthouden)
- nauwkeurige en nadrukkelijke weergave van de anatomie (met sterke plasticiteit en/of lijnvoering)
- weergave van heftige emoties / heftige gezichtsuitdrukkingen (zoals angst en woede)
- weergave van een figuur (een vermeend zelfportret van Michelangelo) in de vorm van een afgestroopte huid

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
4	<p>maximumscore 1</p> <p>De eenheid van de katholieke kerk werd bedreigd door de reformatie / opkomst van het protestantisme (vanuit Noord-Europa).</p>	
5	<p>maximumscore 1</p> <p>Hauser bespreekt / verklaart (een (stijl)verandering in) de kunst vanuit veranderende maatschappelijke of religieuze verhoudingen.</p>	
6	<p>maximumscore 3</p> <p>Het antwoord moet de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met de welluidendheid van de ruimte bedoelt Hauser een overzichtelijke en perspectivisch kloppende ruimtelijkheid / een harmonisch geordende, ruimtelijke compositie / een consequente indeling in plans 1 • voorbeelden (twee van de volgende): 2 <ul style="list-style-type: none"> – (perspectiefwerking) Veel figuren (zoals Christus) bevinden zich hoog boven de beschouwer, maar zijn frontaal en niet van onderen weergegeven. – (perspectiefwerking) Frontale aanzichten (figuren rondom Christus) worden gecombineerd met aanzichten van onderen (bijvoorbeeld de figuren die opstijgen naar de hemel). – (perspectiefwerking) De laag met figuren vlak boven Christus lijkt in elkaar geperst doordat de figuren sterk verkort zijn weergegeven en achter elkaar geplaatst zijn. (Dit klopt niet met de ruimteweergave van de lagen erboven en eronder.) – (verhouding tussen de figuren / verkleining) Het formaat van de figuren volgt niet de wetmatigheid van het perspectief / figuren op de achtergrond zijn niet altijd kleiner dan figuren op de voorgrond (Bijvoorbeeld: de figuren naast Christus zijn veel groter dan de figuren vlak boven hem. / De figuren in de buurt van Christus zijn veel groter dan de figuren op de wolk rechts die door overlapping zich meer op de voorgrond lijken te bevinden. / De figuren (rechtsonder) zijn in verhouding te groot voor de boot). – (ordening in de diepte) De meeste figuurgroepen lijken zich op hetzelfde plan te bevinden in de voorgrond en/of de figuurgroepen zijn boven elkaar gestapeld. – (ordening in de ruimte) De ordening van de figuurgroepen in de ruimte in de vorm van een spiraal of ellips (hoewel symmetrisch in de basis) maakt de ruimte dynamisch (in plaats van harmonisch geordend of statisch). – In de hoge renaissance stonden figuren meestal in perspectivisch geconstrueerde ruimten zoals kamers of pleinen, terwijl Michelangelo de ruimtelijke omgeving/context hier beperkte tot wat landschap op de lage achtergrond. 	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

(In de iconologie wordt de (iconografische) interpretatie of betekenis in de bredere context van de tijd geplaatst.) In deze interpretatie / beschrijving geeft Vasari de figuren / de slaven / de gevangenen een betekenis die past in de tijd van paus Julius II: Het zijn de door Julius II onderworpen provincies.

8 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):

- (autonome kunstenaar) Volgens Janson gaat Michelangelo niet uit van bestaande regels, maar gaat hij alleen af op zijn eigen oordeel. Dit is een romantisch beeld van het kunstenaarschap: de autonoom opererende kunstenaar die wars is van conventies en vertrouwt op zijn eigen, individuele (geniale) oordeel.
- (verhevigd gevoel) Janson legt in zijn interpretatie van de beelden de nadruk op 'de immense psychische energie' / het sterke gevoel / de emotie / de expressie. Hieruit spreekt een romantisch beeld van het kunstenaarschap: Het gaat de romantische kunstenaar om het uitdrukking geven aan (eigen) hevige gevoelens / emoties.
- (kunstenaar als schepper, vergelijkbaar met God) Janson beweert dat Michelangelo het maken van beelden vergelijkt met de scheppende kracht van God. Dit is (ook) een romantische interpretatie van het kunstenaarschap: de kunstenaar als scheppend genie (vergelijkbaar met God).

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 3

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (drie van de volgende):

- Michelangelo is alleen afgebeeld / Michelangelo zit alleen in zijn atelier (tussen zijn werk), dit past bij het beeld van de romantische kunstenaar die vrij / autonoom werkt.
- Michelangelo zit in gedachten verzonken te midden van zijn werk, dit past bij het beeld van de romantische kunstenaar van wie het werk ontspruit aan zijn ziel / geest.
- Michelangelo is niet werkend afgebeeld (gereedschap op de vloer), maar peinzend, nadenkend / wachtend op inspiratie, waaruit blijkt dat romanticus Delacroix de inspiratie belangrijker vond dan het ambacht.
- Michelangelo zit in een vergelijkbare pose als een van de beelden achter hem in het atelier, dit past bij het beeld van de romantische kunstenaar wiens artistieke productie gezien kan worden als een directe expressie van zijn innerlijke gemoedsgesteldheid.
- Michelangelo heeft een bijzondere rode mantel aan / hij draagt een bijzondere hoofddoek, dit past bij het beeld van de romantische kunstenaar als onconventioneel / als bohemien / als filosoof (geen ambachtsman).

per juist antwoord

1

Werken en leven tussen idealen

---

10 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Er werd ambachtelijk gewerkt / (verschillende oude) ambachten staan centraal.
- Het atelier volgt het middeleeuwse (organisatie)model van meester - gezel - leerling (gericht op specialisatie in verschillende disciplines).
- Er werd onder één dak samengewerkt om de disciplines architectuur, beeldende kunst en kunstnijverheid te verenigen.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 3

drie van de volgende:

- (werkgever) Cuypers was werkgever van de werknemers in het Atelier (hij moest salaris betalen).
- (leermeester) Cuypers was verantwoordelijk voor de scholing/opleiding van werknemers.
- (ambachtelijke en artistieke kwaliteit) Cuypers moest de kwaliteit (van de productie) van ornamentiek waarborgen.
- (zakelijk) Cuypers moest contact leggen / onderhouden met (nieuwe) opdrachtgevers en/of afnemers.
- (productie) Cuypers was verantwoordelijk voor het op peil houden / brengen van de productie (leveranciers, fabrieken).
- (facilitair) Cuypers was verantwoordelijk voor de uitrusting/outillage van de werkplaats (gereedschap, materiaal).

per juist antwoord

1

12 maximumscore 2

twee van de volgende:

- hoge / grote ramen (aan de rechterzijde van de voorgevel en in de zijgevel)
- hoge dakconstructies / kappen
- vlakke gevels (met weinig ornamentiek)
- een (grote / gesloten) schuur
- de plaatsing van vleugels/bijgebouwen
- het totale volume van het gebouw
- de hoge deur van het atelier / de hoge entree van het atelier

per juist antwoord

1

13 maximumscore 2

twee van de volgende:

- de entree met trappen
- het ruime portaal (ontvangst)
- de (versierende / niet-functionele) trapgevels
- de twee erkers
- de plaatsing en het formaat van de raampartijen aan de voorzijde / linkerhelft (dit wijst op indeling van een woning met diverse kamers)

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 3

drie van de volgende:

- De gevel heeft een overwegend horizontaal karakter.
- De structuur van de gevel wordt gevormd door architraven en pilasters.
- De dakramen zijn en/of de top van de centrale gevel is bekroond met frontons.
- Er wordt gebruik gemaakt van rondbogen.
- De plaatsing van cirkelvormige ornamenten op de gevel / de cirkelvormige sierlijsten / de guirlandes rond de portretten op de gevel.
- De toepassing van de trapgevel (als verwijzing naar de renaissance-architectuur in Nederland).

per juist antwoord

1

15 maximumscore 3

drie van de volgende:

- In de gevel ligt de nadruk op de verticale assen.
- De structuur van de gevel wordt gevormd door steunberen/pijlers met daartussen vensters of muren / het oogt als skeletbouw.
- Er wordt gebruikgemaakt van spitsbogen.
- Het centrale deel bevat een grote raampartij / veel glasoppervlak.
- De vensterpartijen bevatten traceerwerk.
- Op de hoeken en/of dakpunten zijn pinakels geplaatst.
- In de nissen zijn galerijbeelden geplaatst.

per juist antwoord

1

16 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- verklaring waarom het renaissancistische ontwerp wel passend werd gevonden (een van de volgende):
  - Het renaissancistische ontwerp vond de jury qua stijl passend voor de functie van het gebouw: een museum met kunstschaten.
  - Het renaissancistische ontwerp vond de jury qua stijl / stijlperiode passend bij de collectie die het museum zou gaan herbergen (met het accent op hoogtepunten uit de kunst van de zestiende en zeventiende eeuw).
- verklaring waarom het gotische ontwerp niet passend werd gevonden (een van de volgende):
  - Het gotische ontwerp vond de jury niet passend, want die stijl reserveerde zij (eerder of liever) voor religieuze architectuur.
  - Het gotische ontwerp vond de jury niet passend, want die stijl vond men 'katholiek', terwijl het hier ging om een nationaal museum (het ontwerp moest seculier van karakter zijn en/of (ook) passend zijn voor een land met een sterke protestantse traditie).

1

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 3

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (drie van de volgende):

- Less is more: decoraties / decoratieve patronen zijn witgepleisterd / de wanden en plafonds zijn zoveel mogelijk egaal en wit gemaakt ("white cube") en/of beelden op sokkels en zitjes zijn verwijderd.
- Form follows function: de 'toegevoegde' decoratie is verdwenen, alleen de functionele vormen blijven zichtbaar, zoals de zuilen/pilaren, de dragende balken en de bogen.
- Licht: de gordijnen zijn verwijderd en/of de muren zijn wit geverfd, zodat er zoveel mogelijk (dag)licht de ruimte kan binnenvallen.
- Open ruimte: afscheidingen in de vorm van lange gordijnen zijn verwijderd en/of elementen, als beelden op sokkels en zitjes zijn verwijderd.
- Evenwicht tussen vlak en lijn: met het wit pleisteren van de wanden ontstaan egale vlakken die een contrast vormen met de donkere lijnen van de dragende balk.

per juist antwoord

1

18 maximumscore 3

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (drie van de volgende):

- (herwaardering van het ambacht) Er is aan het begin van de 21e eeuw onder architecten en kunstenaars sprake van een herwaardering van het ambachtelijke.
- (herwaardering van ornamentiek) Net als bij Cuypers (maar nu als reactie op het 'anonieme' modernisme) is er aan het begin van de 21e eeuw aandacht voor versiering / symboliek in architectuur.
- (herwaardering van nationaal erfgoed) Cuypers wordt inmiddels tot het Nederlands cultureel erfgoed gerekend / het Rijksmuseum is zelf onderdeel van de nationale geschiedenis (waarvoor meer aandacht is sinds het begin van de 21e eeuw).
- (herwaardering van dienende architectuur) Er is aan het begin van de 21e eeuw sprake van een tendens waarin architecten zich nadrukkelijk opstellen in dienst van de samenleving, net als Cuypers deed.
- (waardering voor het authentieke / oorspronkelijke) Er is aan het begin van de 21e eeuw sprake van een trend waarin authentieke / oorspronkelijke ontwerpen en producten (vintage) worden gewaardeerd.
- (erkenning van geschiedenis als 'een verhaal') De (postmoderne) erkenning dat zoiets als een "neutrale" presentatie, zoals het modernisme dat met de "white cube" pretendeerde, eigenlijk niet mogelijk is.

per juist antwoord

1

Interpretaties van kunst en kunstenaars

19 maximumscore 3

drie van de volgende:

- Elementen lijken verplaatsbaar / elementen ogen alsof je ze omhoog of omlaag / erin en eruit kunt/mag bewegen / de kleine kubus steekt uit de structuur van de grote kubus.
- Er is sprake van een afwisseling tussen gesloten en open volumes. / In de kubus zijn kleine blokjes geplaatst die (het strenge ritme van de kubus doorbreken en) zorgen voor een speels effect.
- De kleuraccenten maken het werk speels.
- De latten eindigen allemaal op verschillende hoogtes.
- De latten lijken zonder ordening in de kubus te zijn geplaatst (ze staan op onregelmatige afstand van elkaar).
- Op de latten van *Promise IV* zijn verscheidene kleine details zichtbaar (spijkertjes, stof), die de strakke/gladde structuur doorbreken of afwisselen.

per juist antwoord

1

20 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

- Bij de formele benadering wordt het kunstwerk beschouwd / geïnterpreteerd vanuit de vorm of vormgeving 1
- *Promise IV* leent zich voor deze benadering, want (een van de volgende): 1
  - het werk is non-figuratief / een voorstelling ontbreekt / het werk is abstract.
  - het werkt gaat niet over nabootsen van de zichtbare werkelijkheid.
  - de zeggingskracht is (voornamelijk) gebaseerd op vorm en niet op een voorstelling.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 maximumscore 3

Een juist antwoord omvat een interpretatie van het werk waarin, in samenhang:

- feitelijke, zichtbare aspecten van het werk worden genoemd 1
- iconografische / kunsthistorische elementen worden besproken 1
- de brede(re) cultuurhistorische context wordt betrokken 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- *Promise IV* is een uit latten opgebouwde kubus waar enkele latten van verschillende lengte uitsteken. De latten zijn geschilderd in de primaire kleuren en zwart en wit. Daarnaast zijn er stukjes draad, spijkertjes, kralen en teer gebruikt 1
- Door het kleurgebruik en/of de rechthoekige geometrische vormen en/of de balans tussen horizontalen en verticalen verwijst het werk naar kunstwerken van bijvoorbeeld Mondriaan en Rietveld. Door het gebruik van ruitpatronen, draad, knopen, teer en spijkertjes verwijst het naar rituelen en/of gebruiksvoorwerpen uit de Marroncultuur 1
- De Marroncultuur en de modernistische kunst van De Stijl liggen ver van elkaar (hoewel beide 'levend' aan het begin van de twintigste eeuw), maar vormen allebei een belangrijk element in het leven van Jungerman. Voor hem zijn beide culturen een inspiratiebron (zowel op materieel als geestelijk vlak) en op deze manier laat het werk zich interpreteren als een beeld van verbinding van levens en culturen / als een belofte (promise) van een nieuwe wereld waarin verschillende culturen samenkomen 1

Opmerking

Als de kandidaat meer dan 150 woorden gebruikt, een scorepunt aftrekken.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 3

drie van de volgende:

- (combineren van stijlen / eclectisch) Het combineren van verschillende stijlen (De Stijl, geometrie van Marrons, minimal art) uit de kunstgeschiedenis in een werk is een kenmerk van postmoderne kunst.
- (deconstructie / reconstructie) Het opnieuw ordenen van elementen uit de geschiedenis (De Stijl, elementen uit de Marroncultuur, elementen uit Jungermans eigen leven en herinnering) en daarmee een nieuwe kijk op de geschiedenis geven / tonen dat de geschiedenis een construct is / een (persoonlijk) verhaal is/kan zijn, is postmodernistisch te noemen.
- (het speelse element / humor) De speelse omgang met overduidelijke referenties aan De Stijl, zoals de 'strengere' kubus waaruit de latten omhoog springen, is postmodern te noemen / is te beschouwen als een ironisch commentaar op het modernisme.
- (reactie op modernisme) Jungerman maakt een abstract werk dat in eerste instantie lijkt op een modernistisch werk, maar dat is doordrongen van nieuwe betekenissen / van betekenissen uit zijn culturele achtergrond, wat in het modernisme niet gebeurde.
- (hoge – lage kunst) Het werk van kunstenaars van De Stijl wordt gezien als museumkunst, terwijl de patronen van de Marrons gezien worden als een uiting van volkskunst/folklore. Het combineren van die twee in een kunstwerk is postmodern te noemen.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

23 maximumscore 3

drie van de volgende:

- (geometrie, rechthoeken) De basisvorm van *Visiting Deities: Kabra Tafra* is geometrisch/rechthoekig, dit sluit aan bij de vormgeving van het Rietveld Paviljoen.
- (harmonie tussen vlak en lijn en/of open en dicht) *Visiting Deities: Kabra Tafra* bestaat uit een afgewogen afwisseling van vlakken en lijnen / van gesloten vlakken en open ruimtes, net zoals het Rietveld Paviljoen bestaat uit muurvlakken en glaswanden / uit een open ruimte met dwarswanden.
- (licht, lucht, ruimte) De open structuur die kenmerkend is voor *Visiting Deities: Kabra Tafra* past bij de openheid / de doorgaande ruimte (met veel glas) die Rietveld nastreefde in zijn ontwerp.
- (spel van horizontalen en verticalen) *Visiting Deities: Kabra Tafra* is horizontaal georiënteerd met verticale accenten, net zoals de ruimte van het Rietveld Paviljoen gekenmerkt wordt door een afwisseling van horizontale en verticale lijnen / vlakken.
- (beperkt kleurgebruik) De witte bovenkant van de tafel van *Visiting Deities: Kabra Tafra* sluit aan bij de witte vlakken in de ruimte (vloer, muren, plafond). / Wit, zwart en accenten van primaire kleuren spelen een belangrijke rol in *Visiting Deities: Kabra Tafra* en dit sluit aan op het ontwerp van Rietveld waarin ook sprake is van een bewust beperkt kleurenpalet (in deze ruimte is alleen wit zichtbaar).

per juist antwoord

1

24 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Het interieur van het paviljoen bestaat uit witte muren, plafonds en vloeren, die een steriele uitstraling geven. *Visiting Deities: Kabra Tafra* vormt een contrast door de vloer van klei onder de tafel/de aardseheid van de grond van het kunstwerk.
- De grillige/complexere structuur (met veel details) van de zwevende objecten boven de tafel vormen een contrast met de strakke vormgeving van de ruimte.
- In het paviljoen is de verticaal dominant, in *Visiting Deities: Kabra Tafra* is de horizontaal dominant.
- In de vormgeving van het paviljoen is de functie leidend, terwijl in *Visiting Deities: Kabra Tafra* de vormgeving gericht is op het beeld / de inhoud en niet afhangt van de functie (bijvoorbeeld de 58 'poten').

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

25 maximumscore 2

twee van de volgende:

- verkoop van (autonoom of 'voor de markt gemaakt') werk (via de kunsthandel / galerie / direct aan particulieren vanuit het atelier)
- het uitvoeren van opdrachten (van de overheid en/of particulieren)
- financiële ondersteuning vanuit een mecenas / verzamelaar (die op voorhand de kunstenaar financieel ondersteunt en/of een vaste afnemer is van het werk van de kunstenaar)

per juist antwoord

1

26 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw spelen subsidies vanuit de Nederlandse overheid een rol in de ondersteuning van vernieuwende kunstenaars.

27 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Het beeld van de kunstenaar als (rigide, strenge) theoreticus of geleerde / avant-gardist / visionair / wereldverbeteraar. Dit beeld ontstaat door twee van de volgende kenmerken van de foto:

- Mondriaan poseert in een opgeruimde woon- werkruimte.
- Mondriaan poseert in een omgeving die ingericht is volgens zijn kunstzinnige idealen.
- Mondriaan stelt zich op naast zijn afgeronde werk.
- Mondriaan is keurig gekleed (als een heer).
- Mondriaan poseert serieus of streng kijkend.
- Mondriaan presenteert zich als kunstenaar die niet alleen maar (verkoopbare) schilderijen maakt, maar zijn principes ook op vormgeving en architectuur toepast.
- Mondriaan poseert in een houding waardoor hij samen lijkt te vallen met zijn werk en ideeën (verticaal en diagonaal).

per juist antwoord

1

Opmerkingen

Voor een beschrijving van het beeld van de kunstenaar zonder kenmerken van de foto, geen scorepunten toekennen.

Voor een juiste beschrijving aan de hand van één kenmerk, 1 scorepunt toekennen.

Voor een juiste beschrijving aan de hand van twee kenmerken, 2 scorepunten toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

28 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Het beeld van de kunstenaar als ambachtsman / (creatieve) bohemien. Dit beeld ontstaat door twee van de volgende kenmerken van de foto:

- Jongerman staat tussen gereedschappen en materialen.
- Jongerman staat te midden van zijn werk in wording.
- Jongerman is casual gekleed.
- Jongerman poseert lachend.
- Jongerman neemt een informele houding aan.
- Jongerman is in beweging.

per juist antwoord

1

Opmerkingen

Voor een beschrijving van het beeld van de kunstenaar zonder kenmerken van de foto, geen scorepunten toekennen.

Voor een juiste beschrijving aan de hand van één kenmerk, 1 scorepunt toekennen.

Voor een juiste beschrijving aan de hand van twee kenmerken, 2 scorepunten toekennen.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 26 juni.

6 Bronvermeldingen

---

afbeelding 1 t/m 3	Michelangelo, <i>Het laatste oordeel</i> , 1541, 1370x1200 cm. fresco, https://nl.wikipedia.org/wiki/Het_laatste_oordeel_(Michelangelo)
afbeelding 4	Delacroix, Michelangelo in zijn studio, 1850, 41 x 33 cm. Olieverf op doek, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eug%C3%A8ne_Delacroix_-_Michelangelo_in_his_Studio_-_WGA06211.jpg
afbeelding 5	voorgevel van het gebouw dat Cuypers in 1853 ontwierp als woonhuis en atelier/werkplaats, https://nl.m.wikipedia.org/wiki/Bestand:Atelierwohnhaus_Cuypers_I.jpg
afbeelding 6	zijaanzicht van het gebouw dat Cuypers in 1853 ontwierp als woonhuis en atelier/werkplaats, https://federatiemusealimburg.nl/cuypershuis/
afbeelding 7	https://www.rijksmuseum.nl/nl/bezoekersinformatie/wat-is-er-te-zien-in-het-rijksmuseum/voorhal
afbeelding 8	https://architizer.com/projects/the-new-rijksmuseum-1/
afbeelding 9	Remy Jungerman, <i>Promise IV</i> , 2018-2019, 498x136x134 cm, https://www.stedelijk.nl/nl/tentoonstellingen/remy-jungerman
afbeelding 10 en 11	Remy Jungerman, <i>Promise IV</i> , detail, https://www.stedelijk.nl/nl/digdeeper/remy-jungerman
afbeelding 12	Marron schouderdoek, http://www.monshouwereditions.nl/wp-content/uploads/2015/04/pachwork1.jpg
afbeelding 13	Remy Jungerman, <i>Visiting Deities: Kabra Tafra</i> , https://remyjungerman.com/58th-venice-biennale/
afbeelding 14	portret van Remy Jungerman in zijn atelier uit 2017, https://www.nrc.nl/nieuws/2017/10/02/remy-jungerman-mengt-de-stijl-met-winti-rituelen-13220358-a1575573
figuur 1	Michelangelo, fresco <i>Het laatste oordeel</i> , 1541, https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/cappella-sistina/giudizio-universale.html#&gid=1&pid=1
figuur 2	Michelangelo, <i>Bebaarde slaaf</i> , https://www.accademia.org/explore-museum/artworks/michelangelos-prisoners-slaves/
figuur 3	Michelangelo, <i>Atlasslaaf</i> , https://www.accademia.org/explore-museum/artworks/michelangelos-prisoners-slaves/
figuur 4	Michelangelo, <i>Jonge slaaf</i> , https://www.accademia.org/explore-museum/artworks/michelangelos-prisoners-slaves/
figuur 5	Michelangelo, <i>Ontwakende slaaf</i> , https://www.accademia.org/explore-museum/artworks/michelangelos-prisoners-slaves/
figuur 6	graf Julius, voorstudie, https://en.wikipedia.org/wiki/Tomb_of_Pope_Julius_II#/media/File:Michelangelo_Second_design_for_wall_tomb_for_Julius_II.jpg

- figuur 7 foto van Pierre Cuypers Atelier, rond 1860,
<https://www.fotoexpositie.nl/exposities/cuypers.html>
- figuur 8 plattegrond en indeling van het Cuypers Atelier, merkx-girod.nl
- figuur 9 ontwerp van Pierre Cuypers (renaissancistische variant) van 'Muzeüm Willem I', Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek (NKJ) / Netherlands Yearbook for History of Art , 1984, Vol. 35, HET RIJKSMUSEUM. OPSTELLEN OVER DE GESCHIEDENIS VAN EEN NATIONALE INSTELLING (1984), pp. 151-194
- figuur 10 ontwerp van Pierre Cuypers (gotische variant) van 'Muzeüm Willem I', Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek (NKJ) / Netherlands Yearbook for History of Art , 1984, Vol. 35, HET RIJKSMUSEUM. OPSTELLEN OVER DE GESCHIEDENIS VAN EEN NATIONALE INSTELLING (1984), pp. 151-194
- figuur 11 foto van eregalerij van het Rijksmuseum in Amsterdam, 1907,
<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RMA-SSA-F-00048-1>
- figuur 12 foto van eregalerij van het Rijksmuseum in Amsterdam, 1984,
https://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Nachtwachtaal_en_eregalerij_in_Amsterdam_Rijksmuseum_in_oorspronkelijke_staat_hersteld_-_de_eregalerij_met_Nachtwacht.jpg
- figuur 13 Remy Jungerman, *Promise IV*, tentoongesteld in het Rietveldpaviljoen, Biënnale van Venetië, 2019, vindplaats onbekend
- figuur 14 Rietveld, foto van het exterieur van het Rietveldpaviljoen,
<https://www.groene.nl/artikel/de-rauwe-randjes-van-nationale-identiteit>
- figuur 15 foto van Piet Mondriaan in zijn atelier met (boven) *Lozenge Composition with Four Yellow Lines* en (onder) *Composition with Double Lines and Yellow*, 1933, <https://www.kunstmuseum.nl/nl/gemeentemuseum-den-haag-viert-100-jaar-mondriaan-en-de-stijl>

Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op hier gebruikt materiaal te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Cito.